

A M. Nemzeti Múzeumnak sikerült e codexnek hű másolatát megszerezni, s Dr. Pulszky Károly derék fiatal műtörténé-szünk fogja azt egyik tanulmányában közrebocsátani.

Végre Diomedes Carafáról még megjegyezzük, hogy az »Ammaestramenti militari,« és egyéb verses munkáin kívül, még egy «Trattato de lo optimo cortesano» czimű munkát írt, melyet szintén Beatrixnak ajánlott fel, s másolasát hasonlóan Joannes Marcus Cynicusra bízta. Egy ilyen czimű, hely és évnélküli hártya incunabulumot őriz a Trivulzio örgrófi család milánói könyvtára a következő dedicatióval: «Alla serenissima Regina Beatrice d'Aragonia felicissima Regina de »Hungaria, Boemia« etc.¹⁾

Mínthogy ezen hártya incunabulum fényes diszpéldány, nem lehetetlen, hogy a többi 4 Corvin-codexxel együtt, melyek a Trivulziók könyvtárában jelenleg is őriztetnek, a Corvinából került ezek gyűjteményébe.

Záradékul kedves kötelességemnek ismerem itt lovag Perreau Péter pármái könyvtári igazgató úrnak, azon lekötelező előzékenységeért, melylyel tanulmányaimat előmozdítani s a kérdéses codex lemásoltatását eszközölni sziveskedett, legmelegebb köszönömetet nyilvánítni.

EGY CSAGATÁJ KÉZIRAT A M. NEMZETI MUZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Ismerteti: **Dr. Kresmárik János.**

Hazánk nyilvános könyvtárai értékes keleti kéziratokban nem igen gazdagok. Annál meglepőbb azért a kutatóra, ha egyszerre oly becses kézirattal találkozik, a milyen az a csagatáj kézirat, melyet 1877-ben a török küldöttség vezetője Szulejmán sheikh ajándékozott a magyar múzeumnak, s a melyet e helyen röviden ismertetni szándékozom. Valóban az öreg sheikh igen jól választott, midőn épen e művet ajándékozta nekünk, a menyiben ez nemcsak hogy Magyarországon bizvást mondhatom elő nem fordul egy más példányban, hanem külföldön sem

¹⁾ Tiraboschi Gir. Storia della Letteratura italiana Firenze 1870. VI. Tom I. p. 431 l.

található nagy számmal. E kézirat csagatáj nyelven van írva, a melyen eddigelé nem igen sok írásművünk létezik. A műnek czíme nincs, hanem a sheikh dedicatiójából valamint a műből magából meggyőződünk, hogy az a legnagyobb csagatáj tudós és költő, Mir Alî Sir melléknevén Nevâjî munkáit tartalmazza (meghalt 906-ik évben = Kr. u. 1500). Azonban bármily vastagnak látszik is a kötet, korántsem összes munkái ezek a jeles csagatáj írónak, ki a keleti s nyugati törököknél igen nagy tiszteletnek örvend, a mint azt egy Konstantinápolyban kiadott keleti török szótár, mely az ő művei nyomán készült előszavában is olvassuk, a hol így jellemeztetik: «A szerelem s szenvedély borházának vidám iszogatója, a költészet s ékesszólás palotájában czukrozni szerető, Mir'Ali-Sir Nevâjî, szentelje be isteni fény sírját. Az ő költészeti s más műveinek másolatai el vannak terjedve minden ország szellemes emberei, s a szónak nagy mesterei között.» stb.¹⁾ Mir Ali Sir igen sok mindenfélét irt össze, (költeményeket) románczokat, mysticus s nyelvészeti munkákat, melyeknek azonban egyrészt maguk a keleti törökök sem ismerik, még azok sem, kik az ő művein táplálkoztak, miként a szótárírók. — Kitűnik ez onnan is, hogy az Abuska csagatáj török szógyűjtemény²⁾ szerzője az aga szó alatt felsorolja összes műveit, holott azokon kívül még több jeles műve ismeretes. »Immáron — így ír többi között — én szegény nyomorult és értéktelen, midőn e gyűjtemény összeírásához fogtam, Nevâjînak csak tizenöt művét gyűjtöttem vala, melyekből a szavakat s kifejezéseket kivontam. Ezenfelül meg Choraszân, Szamarkand és Csagatajból való néhány más törökül beszélő férfiak divânjait és met/nevî-jeit szedtem vala össze. Ekkor történék, hogy egy előkelő ember — áldott legyen emléke — ezen törekvéseimet és fáradozásaimat látván, nekem Nevâjî-nak minden munkájával kedveskedék 29 darab könyvvel. Ugy valék akkor, mint a koldus, ki kincset talált. Azonnal minden egyéb foglalatosságomat és kötelességemet abba hagyván. kevés idő alatt a 14 darab könyvet lemáso-

¹⁾ Pavet de Courteille, Dictionnaire turc-oriental, Paris 1870 Préface X.

²⁾ Török kéziratból fordította Vámbéry Armin. Előbesz s jegyz. Budenz József. Pest, 1852. 6 l.

lám s így Nevâjî minden munkáinak birtokába juték. Ezek egyenkint és névszerint: Münâdsât-nâme, Csihl hadit^h, Nazm-ül-Dsevâhir, Szerrâds-ül-müszli-mîn, Neszâim-ül-mu/zabbet, Liszân-ut-tair, M a h b û b - ü l - Q u l û b , Tavârich-i enbijâ, *Hajret-i ebrâr*, Ferhâd ve Sirîn, Medsnûn ve Lejlâ, Szeb'a szejjâre, Szedd-i Iszkenderî, (Négy divân t. i.) Garâib-üç-çigâr, Nevâdir-üs-sebâb, Bedâi'ül vasza^z, Fevâid-ül-kübr, Mîzân-ül-evzân, Münsiât, M u h â k e m e t - ü l - L u g e t e j n , Vaqfijje, Menâqib-i Mir Szeid Haszan, Menâqib-i Pehlevân Mu/zammed, Szâqî nâme, Fârszi divânlar, Fârszi münsiât.) »Ezek en kívül más munkája tudtomra nem volt,» így szökö az Abuska írója, holott a szóban levő kéziratonban, hol egyik lapon szintén fel vannak sorolva munkái, több van feljegyezve, habár a fentebb aláhuzottakat elég csodálatos módon itt nem veszi tudomásul. Kéziratunkban tehát Mir. Ali Sir munkájának csak egy része van meg, de meg kell vallani becses része.

A díszesen irt s keleten szokásos czimfestésekkel ellátott kéziraton, nagy ívrétben finom pamut papiroson van írva s körülbelül 600 levelet tartalmaz; a költemenyeknél — mely a kéziraton legnagyobb részét képezi — minden lap 4 hasábra van felosztva kék és aranyos vonásokkal, a czimek pedig piros betűkkel írvák.

Az írás maga igen gondos, hibákra nem igen lehet akadni, habár toldások, közbeszúrások a margón többször fordulnak elő, a mi a másoló műveltségére enged következtetni. A kéziraton régi legfeljebb 60—70 éves, a mint az a másolónak jegyzetéből kitűnik, ki magát csak egyszer nevezi meg, és pedig a Szedd-i Iszkender, vagyis a Nagy-Sándorról irt romantikus költemény végén.

El-zamd ve el-minnet temâm jâft der rûz düsembeh kitâb
pencs gencs-i Emîr Nevâjî stb. stb.

bedeszt-i cha^z Mirzâ Kâmil Szamarqandî
bin Qâdi Malik Serif

1234. (tehát jelen század eleje Kr. u.)

Egyébűtt a másoló nem fordul elő, habár minden darab után nem mulasztja oda írni, hogy »Allahnak dicsőség és hála a munka befejezéséért« s néha a dátumot is, de nevét nem.

1) Az itt követett transcriptionalis módszert dr. Pozder Károly barátom állította össze a Phil. Közölny számára, melyet én is mint eddig legezélszerűbbet nálunk — elfogadtam.

A munka tartalma néhány lap nyelvészeti s bölcsészeti dolgozatot kivéve, leginkább költeményekből áll, és pedig a romantikus költeményei közül benne van Ferhád ve Sîrîn, Medsnûn ve Lejlâ, a fentebb említett Szedd-i Iszkenderî, Behrâm sâh, továbbá, Négy divánja t. i. Divân Garâib-üç-çagîr; Divân navâdir-üs-sebâb, Divân bedâi' ül-vaszî, és Divân favâid-ül-kebir, az úgynevezett száqî-nâme, vagyis bordalai, melyek igen sok érdekes anyagot nyújtanak; benne van továbbá apróbb költeményei közül igen nagy rész, muchammiszât-ok, muszaddiszât-ok, rubâ'ják s a már kiadott¹⁾ történeti munkácska a perzsa királyokról Tarîch-i Mulûk-i 'adsem.

Ezek közül némelyek közkézen forognak, mint pl. Ferhád ve Sîrîn, míg ismét egyik másik mint pl. apróbb költeményei ritkábban fordulnak elő. Európában különben több helyütt vannak Mîr-'Ali-Sîrnek úgynevezett Küllijât-jai (összes munkái) kéziratokban így pl. Konstantinápolyban a Fâtih (Hódító II Mu'ammed) könyvtárában van egy, melyről Vámbéry²⁾ azt hiszi, hogy ez ugyanazon tiszteletpéldány, melyet a szerző II. Bajazidnek küldött és melyet ez az atyja tiszteletére alapított könyvtárban letéteményezett. De ez nem teljes, amennyiben csak azon műveit tartalmazza a csagatáj költőnek, melyeket az A b u s k a írója fölemlít, de melyeken kívül, mint láttuk, még több munkája is volt. Ezen kívül van még egy példány Párisban, mely szintén hiányos és az East India Library birtokában Londonban, mely mindenestre tartalmaz olyat, mi ezekben nincs, de lehet, hogy ismét ebből hiányzik az, a mi a többiekben meg van; s így kölcsönösen kiegészítik egymást. Nagyon érdekes lenne tudni, vajjon nem tartalmaz-e a budapesti kézirat olyan részletet, a mi a felsorolt példányokban hiányzik. Ez kétségkívül a jelen kézirat értékét igen emelné, mely már így is magában véve igen becses, habár nem unicum, a minek a nálunk azóta többször megforduló török vendégek tartották.³⁾ A kézirat kötése zöld kordovánbőr, a tábla közepén látható keleties arabeszekkel.

¹⁾ Chrestomathie en turk oriental de l'Emir Ali Schir par M. Quatre-mère.

²⁾ Nyelvtudományi Közlemények I. 112 l.

³⁾ A nyugati törökök, most úgy mint ezelőtt nem igen foglalkoznak a keleti törökséggel, melyet az ajándékozó seich is, ótörök-nek nevez s többnyire nem is értik az e nyelvben írottakat.